

Sammendrag

Temaet for denne artikkelbaserte avhandlingen i kristendomshistorie er utviklingen av Haugebevegelsen i perioden 1814–1842, med et hovedfokus på Norge og en case-studie av et ekspansjonsforsøk i Sverige. Avhandlingen setter søkelys på hvordan rettssaken mot Hans Nielsen Hauge (1771-1824) fungerte som en katalysator for bevegelsens videre utvikling i form av begrensninger og muligheter for gjenopptaking av vekkelsevirkningen.

Undersøkelsen er avgrenset til studiet av forsamlingspraksisen i bevegelsen, og det teoretiske perspektivet er institusjonalisering. Utviklingen av forsamlingspraksisen etter rettssaken sees som en uformell institusjonaliseringsprosess.

Avhandlingen viser hvordan rettssaken mot Hauge satte en stopper for den konfliktskapende aktiviteten i bevegelsen og ble en drivkraft i institusjonaliseringen av forsamlingspraksisen. I Norge søkte haugianerne å etablere en forsamlingspraksis som i stor grad oppfylte de juridiske kravene; på reiser i Sverige oppsøkte haugianske predikanter vennligstilte prester som tillot deres forsamlinger. Samtidig fortsatte anklager om sekterisme og svermeri, som Hauge hadde blitt frikjent for, å legge sterke føringer for bevegelsens utvikling. Ønsket om å framstå som rettroende påvirket blant annet utgivelsen av forsamlingslitteratur og resulterte i selvpålagte begrensninger på lekmannsforkynnelsen.

Hauge spilte en aktiv rolle for bevegelsens virksomhet etter rettssaken både som pådriver og brems. Hans tydelige føringer virket institusjonaliserende ved at oppfatninger og praksiser knyttet til haugianske forsamlinger ble mer strømlinjeformet og tilpasset lovverkets reguleringer. Han spilte også en sentral rolle for utviklingen av bevegelsen etter sin død gjennom sitt testament, med institusjonalisering av eldsteordningen som kontrollstruktur i bevegelsen. Hauges aktive rolle var også bærende for ekspansjonsforsøket i Sverige; på den ene siden gjorde han kjent og koordinerte framstøtet, på den andre siden satte han grenser for mulig samarbeid.

Tilpasningene av forsamlingspraksisen ble legitimert på ulike måter. Innad ble det for eksempel argumentert med at justeringene utgjorde en forbedring av virksomheten; utad ble særlig haugianernes rettroenhet og lovlige praksis vektlagt. Institusjonaliseringen av bevegelsen etter rettssaken var delvis et brudd med den tidlige bevegelsens forsamlingspraksis. Samtidig medførte videreføringen av sentrale elementer under tydelig ledelse av Hauge også en sterk overbevisning hos haugianerne om at vekkelsen fortsatte.